

‘Archwiliad Dwfn’ i ddigartrefedd gan ddefnyddio Set Data Camddefnyddio Sylweddau Cymru

Awduron: Dr Ian Thomas

Dyddiad: Hydref 2025

Crynodeb

Yn y Cip ar Ddata hwn, mae Dr Ian Thomas o’r tîm ymchwil Tai a Digartrefedd yn ADR Cymru yn cynnal ‘archwiliad dwfn’ i ddigartrefedd gan ddefnyddio’r Set Data Camddefnyddio Sylweddau (SMDS). Mae’n archwilio ffyrdd posibl y gellid defnyddio’r SMDS i gynhyrchu tystiolaeth sy’n gysylltiedig â phrofiad digartrefedd gan ei fod yn gorgyffwrdd â chamddefnyddio sylweddau. Mae’r dadansoddiad hefyd yn edrych ar raddfa ehangach ‘anfantais ddifrifol a lluosog’ yn yr SMDS, sef cyd-ddigwyddiad digartrefedd, camddefnyddio sylweddau, problemau iechyd meddwl, a chyfranogiad mewn cyfiawnder troseddol—ymhlith mathau eraill o anfantais. [3].

Mae crynodeb o gynnwys yr SMDS (a elwir hefyd yn Gronfa Ddata Genedlaethol Cymru ar Gamddefnyddio Sylweddau), ynghyd â nodiadau ar ei hansawdd a sut i’w ddefnyddio, ar gael mewn allbwn Eglurhad Data.

Yr hyn a wnaethom

Cafwyd mynediad at fersiwn [dad-adnabyddedig](#) o’r SMDS drwy’r Banc Data Cyswllt Gwybodaeth Ddienw Diogel (SAIL). Mae data SMDS yn cynnwys gwybodaeth am bobl a atgyfeiriwyd at ac a gefnogwyd gan wasanaethau camddefnyddio sylweddau yng Nghymru. Mae casgliadau ar wahân o fewn yr SMDS yn ymwneud â gwahanol agweddau ar ryngweithiadau cleient â gwasanaethau. [4]. Cysylltodd y dadansoddiad hwn gasgliadau yn ymwneud ag:

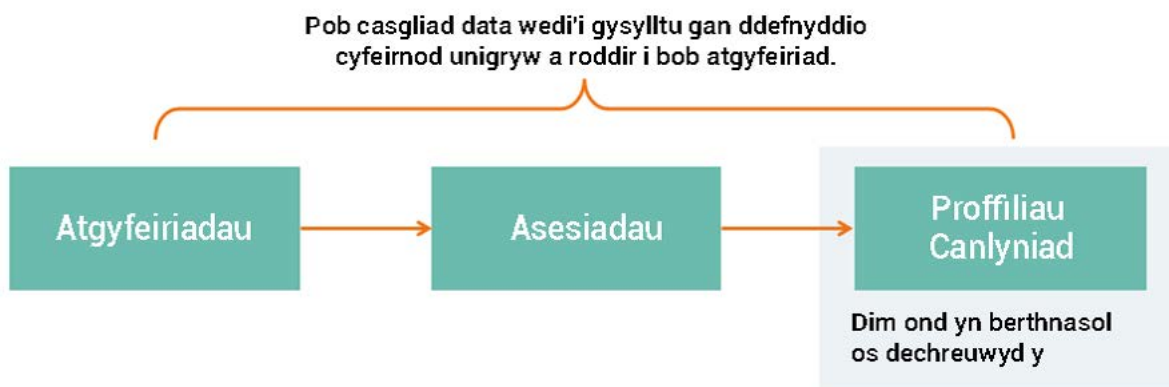
- atgyfeiriadau ar gyfer triniaeth,
- asesiadau gan wasanaethau sy’n digwydd yn dilyn atgyfeiriad,
- a dilyniannau cyfnodol a gynhelir gyda phobl sy’n derbyn triniaeth, a elwir yn Broffiliau Canlyniad Triniaeth (‘TOPs’).

Mae Ffigur 1 yn crynhoi sut y cyfunwyd y gwahanol elfennau hyn o’r SMDS. Roedd rhif adnabod sy’n unigryw i bob atgyfeiriad yn golygu y gellid rhoi taith person drwy’r sector cymorth camddefnyddio sylweddau (eu ‘cyfnodau triniaeth’) at ei gilydd a’i holrhain.

Cefndir

Er gwaethaf newidiadau blaengar i ddeddfwriaeth tai dros y degawd diwethaf, yn 2022 amcangyfrifwyd bod 12,250 o aelwydydd yng Nghymru wedi profi’r mathau mwyaf eithafol o ddigartrefedd—cysgu ar y stryd, llochesu mewn mannau anghonfensiynol (h.y., pebyll), aros mewn hosteli/llochesi, neu ‘syrffio soffâ’ [1]. Mae cynllun presennol Cymru i fynd i’r afael â digartrefedd yn amlygu’r angen am well data i ddeall y broblem a sut i’w hatal [2]. Mae data presennol yn gyfrifon crynodedig i raddau helaeth o bobl sy’n profi digartrefedd, gan gyfyngu ar eu defnydd posibl mewn ymchwil. Mae Llywodraeth Cymru yn bwriadu dechrau casglu gwybodaeth fanwl ar lefel unigol am bobl sy’n defnyddio gwasanaethau digartrefedd awdurdodau lleol. Y dyhead yw i’r casgliad newydd hwn gael ei weithredu ar ddechrau’r flwyddyn ariannol 2026/27. Fodd bynnag, gall ffynonellau data presennol—y tu hwnt i gasgliadau digartrefedd awdurdodau lleol—ddarparu mewnwelediadau ychwanegol pwysig i ddigartrefedd, ac nid yw’r rhain wedi’u harchwilio’n ddigonol.

Ffigur 1 - Cysylltiadau rhwng casgliadau data SMDS a ddefnyddir mewn dadansoddiad

Dadansoddwyd cyfnodau triniaeth lle digwyddodd atgyfeiriadau ac asesiadau cysylltiedig rhwng 1 Ebrill 2014 a 31 Mawrth 2025. Cynhwyswyd unrhyw gyfweiliadau TOP ychwanegol yn y dadansoddiad os oeddent yn digwydd yn ystod yr un cyfnod. Cadwyd cofnodion lle roedd ansawdd y dad-adnabod yn uchel (er mwyn osgoi cysylltu cofnodion yn perthyn i wahanol bobl), a lle nad oedd unrhyw wybodaeth ar goll am y prif newidynnau o ddiddordeb.

Adnabod pobl sy'n profi digartrefedd

Ar yr asesiad cychwynnol, cofnodir anghenion llety cleientiaid fel naill ai:

- Dim problem tai,
- Problem Tai,
- Dim Cartref Sefydlog (NFA) – Problem Tai Brys

Mae 'problemau tai' a 'Dim Cartref Sefydlog' yn cwmpasu sefyllfaoedd byw lle roedd y cleient naill ai'n llythrennol heb do, heb gartref sefydlog, neu mewn rhyw fath o lety dros dro, e.e., llochesi neu hosteli. [5].

Wrth gynnal cyfweiliadau TOP, gofynnir i gleientiaid a ydynt wedi profi 'problemau tai difrifol' yn ystod y pedair wythnos diwethaf. Diffinnir problemau tai difrifol fel sefyllfaoedd lle nad oes gan y cleient gartref sefydlog, yn cysgu ar y strydoedd, mewn lloches nos, neu'n 'syrffio sofffa'.

Mae 'problemau tai', 'Dim Cartref Sefydlog', a 'phroblemau tai difrifol' yn ymwneud â sefyllfaoedd byw sy'n cydymffurfio â diffiniadau Ewropeaidd safonol o ddigartrefedd. [6].

Mesurau penodol

Nodwyd bod person wedi cael profiad bywyd o ddigartrefedd ('erioed yn ddigartref') os oedd ganddo asesiad neu gyfweiliad TOP a oedd yn dangos digartrefedd ar unrhyw adeg yn ystod y cyfnod arsylwi 11 mlynedd.

Ym mhob asesiad, cofnodir y prif sylwedd problemus, yn ogystal ag a yw'r cleient wedi derbyn (neu wedi cael ei asesu fel bod angen) gofal gan wasanaethau iechyd meddwl. A yw'r unigolyn erioed wedi nodi defnydd cyffuriau fel y prif sylwedd problemus. Crëwyd baner ar gyfer problemau iechyd meddwl os oedd person erioed wedi nodi ei fod wedi cael mynediad at wasanaethau iechyd meddwl neu angen cymorth ganddynt.

Yr hyn a ganfuom

Roedd tuag 1 o bob 4 o bobl sy'n cael mynediad at gymorth ar gyfer camddefnyddio sylweddau hefyd wedi profi digartrefedd. Rhwng 1 Ebrill 2014 a 31 Mawrth 2025, cafodd 63,971 o bobl unigryw yn y Banc Data SAIL gyfnod o driniaeth gyda gwasanaeth camddefnyddio sylweddau yng Nghymru. Cofnodwyd bod 15,982 (25%) o bobl sy'n defnyddio gwasanaethau camddefnyddio sylweddau yn profi digartrefedd, naill ai yn ystod

yr asesiad neu yn ystod y driniaeth.

Mae Tabl 1 yn rhoi dadansoddiad o nodweddion pobl yn ôl a oeddent erioed wedi profi digartrefedd. Aseswyd graddfa ansoddol y gwahaniaethau rhwng grwpiau ('erioed yn ddigartref' vs 'ddim yn ddigartref') gan ddefnyddio mesurau 'maint effaith'.

Roedd gwahaniaethau rhywedd ac ethnigrwydd rhwng y rhai a oedd wedi profi digartrefedd a'r rhai nad oeddent wedi profi digartrefedd yn fach iawn. Er bod gwahaniaethau bach yn y dadansoddiadau canrannol, roeddent yn ddibwys o ran maint eu heffaith . Roedd menywod yn cyfrif am 40% o'r rhai a oedd erioed wedi profi digartrefedd, o'i gymharu â 41% o'r rhai nad oeddent wedi. Yn yr un modd, 3% o bobl â phrofiad bywyd o ddigartrefedd oedd o gefndiroedd ethnig nad ydynt yn wyn, o'i gymharu â 2% ymhlith y rhai nad oeddent erioed wedi bod yn ddigartref. Yn y ddau grŵp, roedd y mwyafrif helaeth yn wyn.

Roedd pobl a oedd wedi profi digartrefedd yn fwy tebygol o fod wedi nodi problemau iechyd meddwl a defnydd o gyffuriau fel eu prif sylwedd problemus. Ymhlith pobl a oedd erioed wedi profi digartrefedd, nododd 75% eu bod wedi derbyn—neu angen—cymorth gan wasanaethau iechyd meddwl, o'i gymharu â 62% o unigolion nad oeddent erioed wedi bod yn ddigartref. Yn ogystal, nododd 66% o'r bobl â phrofiadau o ddigartrefedd mai cyffuriau (ac eithrio alcohol) oedd eu prif broblem, tra bod y ffigur hwn yn 43% ymhlith y rhai heb hanes o ddigartrefedd.

Tabl 1 - Dadansoddiad canrannol o nodweddion dethol yn ôl cael eu cofnodi erioed fel digartref

Nodweddiadol		Digartrefedd erioed		Cyfanswm
		Na	Ie	
Ethnigrwydd	Asiaidd	0.7	0.8	0.7
	Du	0.5	0.9	0.6
	Cymysg	0.7	1.2	0.8
	Arall	0.1	0.2	0.2
	Gwyn	98.0	96.8	97.7
Rhywedd	Gwryw	58.9	60.1	59.2
	Benyw	41.1	39.9	40.8
Erioed wedi adrodd am broblemau iechyd meddwl	Na	37.7	24.7	34.4
	Ie	62.3	75.3	65.6
Erioed wedi adrodd mai cyffuriau oedd y brif broblem	Na	56.8	33.8	51.0
	Ie	43.2	66.2	49.0
Cyfanswm y bobl (Cyfrif)		47,989.0	15,982.0	63,971.0

Crynhair atgyfeiriadau yn ôl ffynhonnell atgyfeirio yn Nhabl 2, wedi'u rhannu yn ôl a oedd y person yn ddigartref pan gafodd ei asesu'n wreiddiol—nid yw hyn yn cynnwys pobl a nododd eu bod yn ddigartref yn ystod cyfweliad TOP.

Roedd atgyfeiriadau gan wasanaethau cyfiawnder troseddol yn uwch ymhlith cleientiaid a aseswyd fel rhai digartref. Ymhlith pobl a aseswyd fel digartref, y tair ffynhonnell atgyfeirio fwyaf oedd:

¹ Rhywedd yn ôl statws digartrefedd: Maint effaith (ϕ c) = 0.010; Ethnigrwydd yn ôl statws digartrefedd: Maint effaith (ϕ c) = 0.037

1. Hunanatgyfeirio - 25%
2. Cynllun cymorth carchar neu bontio - 23%
3. Gwasanaethau prawf - 12%

I bobl nad aseswyd fel digartref, y tair ffynhonnell bwysicaf oedd:

1. Hunanatgyfeirio - 43%
2. Un pwynt ymgysylltu - 8%
3. Gwasanaethau prawf - 8%

Gyda'i gilydd, roedd atgyfeiriadau o bob rhan o'r system cyfiawnder troseddol yn cyfrif am 45% o gyfanswm yr atgyfeiriadau lle aseswyd y cleient fel digartref, o'i gymharu â 20% lle nad oedd y cleient yn ddigartref.

Tabl 2 - Canran yr atgyfeiriadau yn ôl ffynhonnell yr atgyfeiriad ac a oeddent yn ddigartref ar adeg yr asesiad.

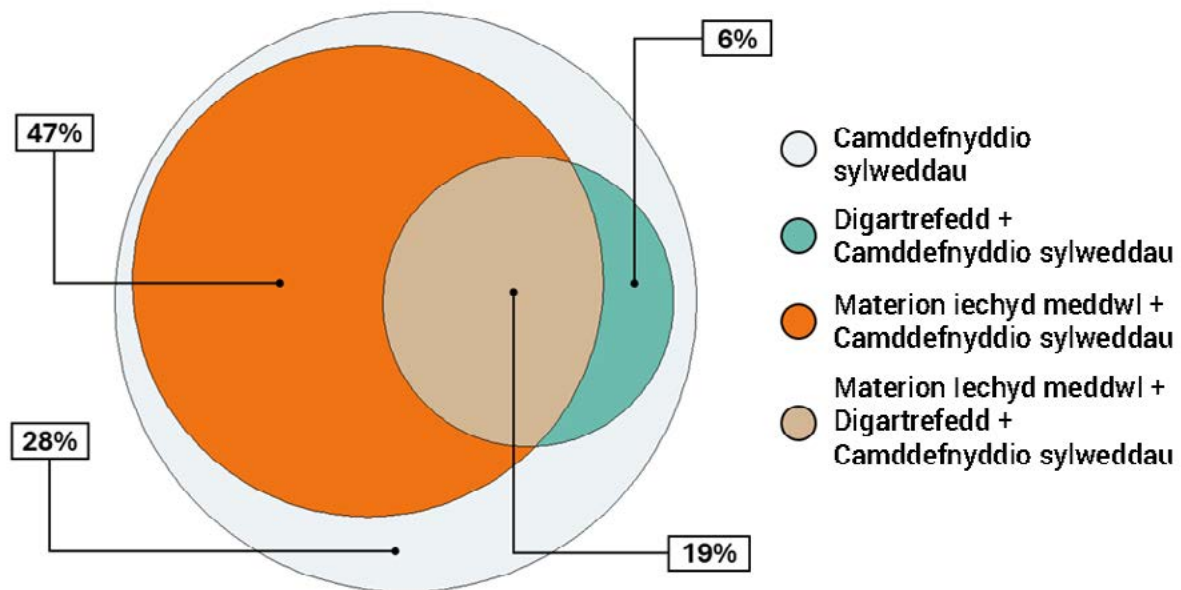
Ffynhonnell yr atgyfeiriad	Wedi'i asesu fel digartref		Cyfanswm
	Na	Ie	
Gwasanaeth cyffuriau statudol	1.2	1.6	1.3
Gwasanaeth cyffuriau anstatudol	3.7	3.8	3.7
Meddyg Teulu	4.6	1.9	4.2
Hunanatgyfeirio	42.9	25.2	40.1
Cynllun cymorth carchar / pontio	4.7	22.6	7.5
Tîm Troseddau Ieuencid	0.8	0.5	0.8
Gwasanaeth prawf	7.9	11.8	8.6
Gwasanaeth Ymyriadau Troseddwyr Integredig	3.8	6.7	4.3
Teulu/ffrindiau	1.7	0.9	1.6
Yr Heddlu	1.4	1.1	1.4
Sefydliad addysgol	1.3	0.1	1.1
Gwasanaeth cyflogaeth	0.2	0.1	0.2
Asiantaethau cymorth, e.e., Shelter	5.1	6.2	5.3
Gwasanaeth cymorth cam-drin domestig	0.2	0.4	0.2
Llys	1.5	2.0	1.6
Un pwynt ymgysylltu	8.1	8.5	8.2
Gwasanaeth iechyd meddwl	1.9	1.3	1.8
Adran y GIG	6.2	3.4	5.8
Gwasanaethau cymdeithasol	2.6	1.6	2.5
Arall	0.1	0.1	0.1
Cyfanswm yr atgyfeiriadau (Cyfrif)	123,539.0	23,164.0	146,703.0

2. Cynllun cymorth carchar / pontio; Tîm Troseddau Ieuencid; Gwasanaeth prawf; Gwasanaeth Ymyriadau Integredig i Droseddwyr; Heddlu; Llys

Mae Ffigur 2 yn dangos gorgyffwrdd tair math o anfantais ddifrifol a gofnodir yn yr SMDS: camddefnyddio sylweddau, problemau iechyd meddwl, a digartrefedd. Dywedir bod gan bob person yn y set ddata problemau camddefnyddio sylweddau oherwydd eu bod yn cysylltu â gwasanaethau camddefnyddio sylweddau arbenigol.

Roedd tuag 1 o bob 5 o bobl a oedd wedi cael triniaeth ar gyfer camddefnyddio sylweddau yng Nghymru hefyd wedi nodi digartrefedd a phroblemau iechyd meddwl. Yn y set ddata hon, dim ond 28% o unigolion a brofodd problemau ynghylch camddefnyddio sylweddau. Adroddodd 47% ychwanegol am broblemau iechyd meddwl wrth ddefnyddio gwasanaethau camddefnyddio sylweddau. Roedd 6% arall wedi wynebu camddefnyddio sylweddau a digartrefedd. Profwyd y ffurf fwyaf difrifol o anfantais lluosog—sy'n cynnwys camddefnyddio sylweddau, problemau iechyd meddwl a digartrefedd—gan 19% o bobl.

Ffigur 2 - Gorgyffwrdd anfantais difrifol ymhlith pobl a oedd yn defnyddio gwasanaethau camddefnyddio sylweddau yng Nghymru, 1 Ebrill 2014 i 31 Mawrth 2025.

Pam mae'n bwysig

Gall anfantais ddifrifol a lluosog greu rhwystrau sylweddol i gael mynediad at wasanaethau cymorth [3]. Mae'r dadansoddiad hwn yn datgelu gorgyffwrdd cryf rhwng digartrefedd a mathau eraill o anfantais ddifrifol, gan danlinellu'r angen am gefnogaeth gydlynol, draws-sector. Yn ogystal, roedd llawer o bobl a oedd yn profi digartrefedd yn cael eu hatgyfeirio at gymorth camddefnyddio sylweddau gan y system cyfiawnder troseddol neu wasanaethau cysylltiedig. O ganlyniad, mae'n bosibl bod pobl sy'n profi digartrefedd a nodwyd drwy'r SMDS yn wynebu amddifadedd lluosog mwy difrifol oherwydd ymwneud blaenorol â chyfiawnder troseddol.

Gan adeiladu ar y rhyngweithio cymhleth rhwng digartrefedd a chamddefnyddio sylweddau, mae'n bwysig cydnabod nad yw camddefnyddio sylweddau yn broblem unfurf. Mae'r SMDS yn galluogi dadansoddiad mwy manwl o'r gwahanol fathau o sylweddau a adroddwyd gan bobl sy'n defnyddio gwasanaethau cymorth. Felly roedd y canfyddiad bod defnyddio cyffuriau fel y prif sylweddol problemus tuag 20% yn uwch ymhlith pobl sy'n profi digartrefedd yn destun pryder o ystyried y gall defnyddio cyffuriau gynyddu ansefydlogrwydd tai. [7].

Mae'r mewnwelediadau hyn yn tanlinellu pwysigrwydd gwella casglu data, yn enwedig mewn perthynas â digartrefedd yng Nghymru. [8]. Er gwaethaf casglu statws llety a materion tai cysylltiedig, mae'r wybodaeth sydd yn yr SMDS wedi cael ei thanddefnyddio tan yn ddiweddar. Mae'r archwiliad manwl hwn, a chyhoeddiadau diweddar sy'n defnyddio'r SMDS fel rhan o raglen Canlyniadau Gwell drwy Ddata Cysylltiedig (BOLD) yng Nghymru [9], yn arddangos y potensial ar gyfer tystiolaeth newydd ar ddigartrefedd, y gall yr SMDS ei darparu.

Cyfeiriadau

1. Watts-Cobbe B., Bramley G., Sims R., Pawson H., Young G. a Fitzpatrick S. (2025) Y monitor digartrefedd: Cymru 2025. Ar gael yn: <https://www.crisis.org.uk/media/50jfjipn/the-homelessness-monitor-wales-2025.pdf> [Cyrchwyd 3 Mehefin 2025]
2. Llywodraeth Cymru (2019) Strategaeth ar gyfer Atal a Dod â Digartrefedd i ben. Ar gael yn: <https://www.gov.wales/homelessness> [Cyrchwyd 25 Mai 2025]
3. Duncan M. (2012) Anfantais Ddifrifol a Lluosog: Adolygiad o destunau allweddol. Ar gael yn: <https://lankellychase.org.uk/publication/severe-and-multiple-disadvantage-literature-review/> [Cyrchwyd 17 Mehefin 2025]
4. Phillips R., Farr I., Ohaeri C., Evans HT., Bailey G., Dixon J. a Smith J. (2025) Eglurhad Data: Archwiliad ansawdd data ac ystyriaethau Cronfa Ddata Genedlaethol Cymru ar gyfer Camddefnyddio Sylweddau (WNDSM). Ar gael yn: <https://phw.nhs.wales/publications/publications1/data-explained-welsh-national-database-for-substance-misuse-wndsm-data-quality-audit-and-considerations/> [Cyrchwyd 5 Mai 2025]
5. Iechyd a Gofal Digidol Cymru. (2024) Geiriadur Data GIG Cymru <https://www.datadictionary.wales.nhs.uk/> [Cyrchwyd 5 Chwefror 2025]
6. FEANSTA. (2005) Teipoleg ETHOS ar Ddigartrefedd ac Allgáu Tai. Ar gael yn: <https://www.feantsa.org/en/toolkit/2005/04/01/ethos-typology-on-homelessness-and-housing-exclusion> [Cyrchwyd 5 Chwefror 2025]
7. Ffynnon J. a Howes S. (2002) Home and dry? Digartrefedd a chamddefnyddio sylweddau yn Llundain. Ar gael yn: <http://drugsandhousing.co.uk/homeanddrycrisis.pdf> [Accessed 3 Mehefin 2025]
8. Bibbings J. (2024) Popeth nad ydym yn ei wybod am dai yng Nghymru. Ar gael yn: <https://research.senedd.wales/research-articles/everything-we-don-t-know-about-housing-in-wales/> [Cyrchwyd 17 Mehefin 2025]
9. James D., Maimaris J., Colonna S., Farr I., Evans HT., Dixon J., Skermer M., Fallick S., Davies G., Ohaeri C. a Smith J. (2025) Effaith digartrefedd a chamddefnyddio sylweddau sy'n digwydd ar yr un pryd ar ofal iechyd eilaidd yng Nghymru. Ar gael yn: <https://adrwales.org/wp-content/uploads/2025/02/BOLD-Substance-misuse-and-homelessness.pdf> [Cyrchwyd 15 Mai 2025]

Cynhyrchwyd gan YDG Cymru

Gwefan: YDGCymru.org

X: [@ADR_Wales](https://twitter.com/ADR_Wales)

Mae YDG Cymru yn uno arbenigwyr o Ysgol Feddygaeth Prifysgol Abertawe a Sefydliad Ymchwil Cymdeithasol ac Economaidd a Data Cymru (WISERD) ym Mhrifysgol Caerdydd ag ystadegwyr, gwyddonwyr data ac ymchwilwyr cymdeithasol o Lywodraeth Cymru. Mae'r technegau dadansoddi data sy'n torri tir newydd a'r rhagoriaeth ymchwil a ddatblygwyd, ynghyd â'r Gronfa Ddata SAIL fyd-enwog - sy'n brosesydd ardystiedig yn unol â Deddf yr Economi Ddigidol 2017 - yn golygu y gellir darparu ymchwil cadarn, diogel ac addysgiadol a all lywio penderfyniadau polisi yn y dyfodol yng Nghymru. Mae rhaglen waith YDG Cymru yn cydfynd â'r themâu blaenoriaeth a nodir yn Rhaglen Lywodraethu Llywodraeth Cymru. Mae YDG Cymru yn rhan o'r Cyngor Economaidd ac Ymchwil Cymdeithasol (rhan o Ymchwil ac Arloesedd y DU) wedi'i gyllido gan YDG y DU (grant ES/W012227/1).

Am ragor o wybodaeth, cysylltwch â
Cathrine.E.Richards@Swansea.ac.uk

Partneriaid YDG Cymru

